

GÖRAN VON BONSDORFF:

Finlandssvenskarna i Sverige

Det finns ungefär 360 000 personer som kan kallas finlandssvenskar, och ungefär en sjättedel av dem är bosatta i Sverige. Här har de ett eget riksförbund. De känner sig som en del av en etnisk minoritet, men de har levande förbindelser med både svensk och finsk kultur. I själva verket borde de kunna tjäna som ambassadörer mellan de båda länderna, skriver professorn vid Helsingfors universitet Göran von Bonsdorff. Men ofta möts denna grupp av misstro från båda hållen. Författaren menar emellertid att den inte kommer att assimileras med andra och att mycket talar för att nationella minoriteter med utvecklad egen kultur kommer att få uppgifter som förvaltare av sin speciella del av mänsklighetens kulturarv.

Finns det i Sverige en etnisk minoritet, en nationell folkgrupp, vars språk är svenska, vars religion är lutherdomen och som i vidare bemärkelse kan anses tillhöra en svensk kulturgemenskap? Frågan kan kanske förefalla överraskande, eftersom språk, religion och kultur sedan gammalt anses vara de främsta särdragen för nationella och etniska minoriteter. Om man närmare granskar de till Sverige överflyttade finlandssvenskarnas ställning och attityder finner man emellertid, att saken är mera komplicerad till sin natur och bjuder på många intressanta aspekter.

Utgångspunkten är härvid det faktum, att det i Sverige för närvarande finns cirka 60 000 personer av finlandssvensk härstamning, av vilka de allra flesta överflyttat från Finland efter andra världskriget. Denna folkgrupp är geografiskt utspridd över hela landet, främst dock i större städer och industricentra. Den förfogar också över en egen fristående centralorganisation "Finlandssvenskarnas riksförbund i Sverige" (FRIS) med omkring 7 000 medlemmar, fördelade på ett tjugotal lokalavdelningar och med centralkanslier i Västerås och Stockholm.

Dessa grundläggande fakta visar, att det åtminstone i viss utsträckning existerar ett behov att manifesteras en särskild finlandssvensk identitet, grundad på gemensamma egenskaper, värderingar och strävanden. Denna identitet gör sig gällande både i relation till Finland och till Sverige. Finland är hemlandet, dess svenska och tvåspråkiga trakter i de flesta fall hembygden i egentlig mening. Samtidigt bildar staten Finland med sina två nationalspråk, finska och svens-

ka, den yttre ramen för finlandssvenskarnas politiska framträdande, för deras strävan att försvara sina intressen.

Sverige har för finlandssvenskarna en annan innebörd. Det är ett land som är medelpunkten i den kulturgemenskap de från början tillhör genom sitt modersmål. Finlandssvenskarna läser övervägande svenska böcker, tidskrifter och tidningar, och de ser oftast gärna på rikssvensk television. Det svenska samhället är inte främmande för dem och en överflyttning till Sverige betyder i många fall endast att omsätta en teoretisk kunskap i praktiken. Ett ombyte av arbetsmiljö behöver dock inte åtminstone omedelbart leda till ombyte av hembygd och politisk gemenskap.

Den dubbla identiteten

Finlandssvenskarna har sålunda en dubbel identitet. De kan betrakta sig som hemmastadda i två relativt likartade länder och anpassar sig som ett slags mänskliga kameleonten till särdragen i den omgivning i vilken de lever. I motsats härtill kan rikssvenskarna känna ett visst främlingskap i Finland och finnarna ett visst främlingskap i Sverige. Orsaken härtill är språksvårigheter, men också en större skillnad i fråga om kulturmönster och mentalitet.

Det förefaller således som om finlandssvenskarna skulle ha förutsättningar att inta en förmedlande ställning och kunna fungera som goda ambassadörer för Finland i Sverige eller för Sverige i Finland. Detta är dock fallet mera i teorin än i praktiken, eftersom det för en verksamhet av denna art krävs

kvalifikationer som innehas endast av ett fåtal, vanligen högt utbildade personer. Sålunda saknar många finlandssvenskar goda kunskaper i finska samt även förmåga att leva sig in i den finska kulturmiljön. Deras kännedom om Sverige åter kan basera sig på en ytlig bekantskap genom veckopressen och ger därför ingen grund för en förståelse av det svenska samhället.

Följden härav kan bli akuta svårigheter för en grupp som man tycker borde ha goda möjligheter att klara sig i alla sammanhang. Man blir betraktad som "hurri" (svenskjävel) i Finland och "finnjävel" i Sverige, sade en sverigefinlandssvensk inte utan en viss resignerad bitterhet. I stället för dubbel hemkänsla upplever man dubbelt främlingskap med därav följande kontaktproblem. (I sanningens namn måste sägas, att artikelförfattaren under hela sitt liv aldrig titulerats vare sig hurri eller finnjävel, men jag måste kanske räknas till de privilegierade.)

Finlandssvenskarna är samtidigt predestinerade för ett slags kosmopolitism och ett slags provinsialism, medan man kanske inte alltid känner sig ha full äganderätt till det land i vilket man bor. Inställningen kan säkert ha en del med den sociala positionen att göra såtillvida, att akademiskt utbildade känner sig mera kosmopolitiska och jordbrukare mera provinsiella. Att generalisera attityderna inom en folkgrupp är dock vanskligt. Finlandssvenskarna bildar en ganska heterogen gemenskap och kunde på sätt och vis delas upp i flera olika minoriteter såsom österbottningar, nylänningar, åbolänningar, helsingforsare och slutligen ålänningar, som egentligen inte vill kalla sig finlandssvens-

kar, även om de är i Finland bosatta svensktalande personer. Själva existensen av en gemenskap är dock ett faktum.

Problemlösningar

Hur skall då finlandssvenskarnas problem lösas, hur skall man handla för att ändra attityder och förvandla en känsla av främlingskap och misstro till en känsla av samhörighet och förtröstan på framtiden? Den första förutsättningen är antagligen ett allmänt erkännande av den finlandssvenska gemenskapen som ett faktum och ett positivt inslag i samhällsbilden. Finlandssvenskarna borde utan att förhäva sig på någon annans bekostnad kunna känna glädje och tillfredsställelse över att tillhöra en politiskt, kulturellt och ekonomiskt relativt välställd folkgrupp om cirka 360 000 personer, varav för närvarande omkring en sjättedel är bosatta i Sverige. I minoritetspositionen ligger ingenting egendomligt eller avvikande, då det i världen finns hundratals nationella och etniska grupper av olika storlek och med olika relationer till sin omgivning.

Vidar borde finlandssvenskarnas gemensamma samarbetsorgan, Svenska Finlands folkting, i högre grad än hittills utvidga sina kontakter både till Sverige och till den finska befolkningen. Förslag har väckts om att folktinget borde tillsätta en särskild "emigrantombudsman" eller kanske hellre immigrationsombudsman, då uttrycket emigrant leder tanken till sekelskiftets amerikaemigranter som försvann i ett okänt fjärran. I varje händelse kunde denna ombudsman i positiv anda samarbeta med motsvarande

befattningshavare för den finskspråkiga folkgruppen i Sverige.

En viktig omständighet gäller informationen. Den politiska opinionen både i Sverige och Finland borde mera regelbundet och sakligt informeras om den finlandssvenska folkgruppen och dess ställning i arbetet på att främja gemenskapen i Norden. Som det nu är förefaller kunskaperna i många fall vara ganska ytliga och bygga på föråldrade eller stereotypa föreställningar. Genom upplysning borde man ju kunna avlägsna sådana närmast tragikomiska missförhållanden som att finlandssvenskar i Sverige erhåller information på finska, ett språk som de ofta förstår endast bristfälligt. Televisionen har även en uppgift att fylla, och det har påpekats, att programmen om Finland i svensk tv absolut borde förses med svensk text! Det finns också många andra kanaler för spridande av korrekt information.

Framtidsutsikter

Hur den finlandssvenska folkgruppens ställning gestaltas i framtiden kommer oberoende av alla åtgärder väsentligen att bero på finlandssvenskarna själva. I en tid av internationell integration och uppblandning av olika nationaliteter kan man fråga sig, om små folkgrupper möjligen är dömda att först av alla assimileras med omgivningen och småningom försvinna. Detta är givetvis möjligt, men å andra sidan innebär integrationen också, att även små självständiga folk mer och mer får ett slags minoritetsställning i den internationella gemenskapen. Det skulle då vara helt naturligt att tillhöra en mino-

ritet, oberoende om den är större eller mindre. Faktiskt har man ju redan kunnat spåra tecken på ett slags renässans för de nationella minoriteterna, som förvaltar särpräglade delar av mänsklighetens gemensamma kulturarv.

En intressant fråga är, om den omständigheten att en folkgrupp klarare än tidigare hävdar sin egenart kan leda till ökad aggression och återupplivandet av konflikter som man antagit vara på väg att försvinna, även om reminiscenser ännu kan spåras. Svaret på frågan är, att historien inte upprepar sig och att en återgång till en tidigare rådande situation torde kunna anses utesluten. Varje tid har sina problem, som måste lösas på basen av de fakta som föreligger och inte med hjälp av haltande historiska paralleller. Detta utesluter inte risk för aggressioner, om också på andra grupper än i

det förgångna. Samhällsforskningen i Finland och Sverige har en konkret uppgift i att förebygga deras framträdande.

Min personliga uppfattning är, att vi med tanke på helhetsutvecklingen i världen här i Norden kunde göra en betydande insats för att utveckla de positiva relationerna mellan olika folkgrupper. Det är farligt att tro, att allt utan vidare är i ordning, eftersom världen oavbrutet förändras och nya problem kan uppstå, som man kanske inte hade en aning om bara några år tidigare. Ett aktivt arbete för att råda bot på missförhållanden eller uppspåra nya potentiella konflikthärder ligger väl i konformitet med uppfostran till internationalism liksom också med de riktlinjer, som dragits upp av den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen. Det är ett arbete för stärkandet av freden och därmed hela mänskligheten till gagn.